

14. Лаврушин О.Н. Деньги, кредит, банки : учебник / О.Н. Лаврушин. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 112 с.
15. Черничко С.Ф. Державне регулювання інфляційних процесів в перехідних економіках : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03 / Черничко С.Ф.; Ужгородський національний ун-т. – Ужгород, 2006. – 20 с.
16. Сухань В.О. Антиінфляційна політика в системі макроекономічного регулювання в умовах ринкової трансформації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / В.О. Сухань ; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2009. – 15 с.
17. Круш П.В., Клименко О.В. Інфляція: суть, форми та її оцінка : навч. посіб. / П.В. Круш, О.В. Клименко. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 288 с.
18. Лопаткіна І.В. Антиінфляційна та цінова політика держави: деякі логічні залежності / І.В. Лопаткіна // Moderni vymozenosti – 2009: Materialy V Mezinarodni vedecko-prakticka konference (27.01.2009-05.02.2009): Dil 4: Economicke vedy. Pravni vedy / Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o. – 2009. – С. 66-68.
19. Антиінфляційна політика – 2010: сильні і слабкі сторони / упоряд.: Б.А. Курилець та ін. – Київ / Київський міський осередок ВМГО «Демократичні перетворення України», 2011. – 63 с.
20. Романов К.И. Инфляция и антиинфляционная политика [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://elar.usfeu.ru/bitstream/123456789/2914/1/Romanov.pdf>.
21. Салатюк Н.М. Інфляція як чинник і наслідок економічної кризи в Україні / Н.М. Салатюк // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – Київ : НУХТ, 2009. – № 31. – С. 77-88.
22. Лопух К.В. Взаємозв'язок інфляції та безробіття: монетаристський підхід до аналізу [Електронний ресурс] / К.В. Лопух // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2013. – № 9. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2328>.
23. Лазур С.П., Лапчук Я.С., Шевчик І.Р. Кейнсiанські та монетаристські напрями грошово-кредитного регулювання циклічності економіки [Електронний ресурс] / С.П. Лазур, Я.С. Лапчук, І.Р. Шевчик. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/58652.doc.htm.
24. Деньги, кредит, банки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://eos.ibi.spb.ru/umk/7_12/5/5_R1_T6.html.

УДК 336.025:368(477)

Говорушко Т.А.

*доктор економічних наук, професор
Національного університету харчових технологій*

Шірінян Л.В.

*доктор економічних наук, доцент
Національного університету харчових технологій*

Яценко І.І.

*магістр
Національного університету харчових технологій*

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості державного і фінансового регулювання страхового ринку України. Визначено методи та інструменти фінансового регулювання страхового ринку.

Ключові слова: регулювання, державне регулювання, фінансове регулювання, інструмент фінансового регулювання, суб'єкт регулювання.

Говорушко Т.А., Шірінян Л.В., Яценко І.І. МЕТОДЫ И ИНСТРУМЕНТЫ ФИНАНСОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

В статье рассмотрены особенности государственного и финансового регулирования страхового рынка Украины. Определены методы и инструменты финансового регулирования страхового рынка.

Ключевые слова: регулирование, государственное регулирование, финансовое регулирование, инструмент финансового регулирования, субъект регулирования.

Govorushko T.A., Shirinyan L.V., Yatsenko I.I. METHODS AND TOOLS OF FINANCIAL REGULATION INSURANCE MARKET OF UKRAINE

The article deals with the specifics of state regulation of insurance and financial market of Ukraine. Defined methods and tools of financial regulation of the insurance market.

Keywords: regulation, government regulation, financial regulation, financial regulation tool, an adjustment.

Постановка проблеми. Фінансове регулювання, як і державне регулювання страхової діяльності, є визначальним і необхідним чинником розвитку страхового ринку України. Від системної, чіткої та послідовної державної політики в сфері страхування залежить якісний захист інтересів і прав споживачів страхових послуг та конкурентоспроможна діяльність страхових компаній. З огляду на процеси глобалізації світового страхового простору, проблема фінансового регулювання страхової діяльності набу-

ває актуальності. Особливо щодо впровадження міжнародного досвіду та використання в Україні найефективніших моделей фінансового регулювання страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над дослідженням проблем фінансового регулювання економіки працювали такі вчені, як З. Варналій, О. Василик, Г. Волинський, І. Радіонова, О. Савченко та ін. У науковій літературі, присвяченій питанням страхування, вчені здебільшого розглядають про-

блему державного регулювання страхового ринку. Результати наукових досліджень з цієї проблеми знайдено в роботах В.Д. Базилевича, К.С. Базилевич, О.І. Барановського, О.О. Гаманкової, М.М. Мниха, Л.В. Нечипорук, С.С. Осадця, А. Самойловського, О.Ф. Філонюка, В.М. Фурмана. На основі отриманих результатів дослідження можна констатувати відсутність єдиного погляду на поняття «фінансове регулювання страхового ринку». Не досягнуто єдності у визначенні суті, функцій, форм і напрямів фінансового регулювання як економіки загалом, так і фінансового регулювання страхового ринку зокрема.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначення сутності фінансового регулювання страхового ринку, та ідентифікація методів та інструментів для фінансового регулювання суб'єктів страхового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регулювання як об'єктивна необхідність є суспільним явищем, що вже давно притаманне всім без винятку країнам. За його допомогою вони впливають на економічні та соціальні системи, задають напрям їх розвитку. В економічній літературі немає єдиного підходу до розуміння сутності поняття «регулювання». Труднощі трактуванні даного терміну в економічному сенсі пов'язані з тим, що воно обов'язково супроводжується додатковим словом: державне, фінансове, банківське й т. д. Це означає, що зміст терміна «регулювання» частково розкривається в інших категоріях. Такий стан речей безпосередньо вказує на наявність проблем визначення суті поняття «регулювання» в економічній науці [4].

Регулювання – це процес, який має в собі певні способи й механізми підпорядковувати деяку сукупність певним вимогам або правилам, що фактично і є однією з функцій менеджменту. Але менеджмент за своєю природою є поняттям ширшим, бо включає в себе ще й планування, організацію та координацію. Доречною є думка Р.А. Павлова [2, с. 40], який пропонує розглядати регулювання економіки у вузькому розумінні як динамічний процес впливу у відповідних умовах державних органів влади, міжнародних організацій, об'єднань фізичних і юридичних осіб на діяльність економічних суб'єктів для досягнення визначеної мети з використанням методів та відповідних їм інструментів.

Під сутністю фінансового регулювання зазвичай розуміють певну сукупність важелів фінансового характеру щодо впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Таке узагальнене визначення фінансового регулювання пов'язане з тим, що відповідне регулювання розглядається як підсистема фінансового механізму, де створюється цілий набір фінансових інструментів, за допомогою яких і здійснюється вплив, зокрема, на різні сфери діяльності суб'єктів господарювання. При цьому, відповідно до різновидів та цілей діяльності окремих суб'єктів господарювання, характеру й розміру впливу, можуть застосовуватися різні важелі. Наприклад, В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчикін серед ключових важелів фінансового регулювання економіки виділяють податки, позички та субсидії [5]. Однак І. Сердюк до основних важелів фінансового регулювання діяльності суб'єктів господарювання відносить фіскальні заходи [3, с. 41].

На думку Л. Шірінян [7], державне регулювання страхового ринку та його суб'єктів спрямоване на:

- ідентифікацію соціально значущих ризиків і вибір форми організації страхових відносин, які

спрямовані забезпечити захист інтересів громадян за їх настання;

- формування інфраструктури страхового ринку;
- формування та розвиток страхового ринку, заснованого на поєднанні інтересів його учасників;
- забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страховиків для безперебійного здійснення страхових виплат за укладеними договорами страхування;
- визначення повноважень і функцій органів державного регулювання і надання владних повноважень для забезпечення дотримання страхового законодавства всіма суб'єктами страхового ринку;
- формування системи антимонопольного регулювання з метою захисту конкуренції на страховому ринку і недопущення використання монопольного становища його окремих суб'єктів для отримання необґрунтованих комерційних переваг;
- установлення податкових стимулів для розвитку страхових відносин у пріоритетних для економічної і соціальної стабільності видах страхування;
- гармонізація і вдосконалення страхового законодавства.

Це й же автор вважає, що основними формами державного регулювання страхового ринку є:

- правове регулювання;
- адміністративне регулювання;
- фінансове регулювання.

Неоднорідність і комплексність страхових відносин обумовлює складну структуру їх правового регулювання. Внаслідок цього державне регулювання розвитку страхового бізнесу здійснюється у декількох напрямках: законодавче регулювання; пряма участь держави у становленні системи страхового захисту майнових інтересів; здійснення спеціального нагляду за діяльністю відповідно до інтересів страхувальників, страховиків, посередників страхового ринку та загальнодержавних потреб.

Підсумувавши результати досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, можна твердити, що **фінансове регулювання страхового ринку** – це цілеспрямоване і послідовне застосування суб'єктом регулювання обов'язкових для виконання учасниками страхового ринку норм і правил, способів, форм і методів дії на економічні процеси, що мають місце на страховому ринку, на діяльність учасників страхового ринку та їх взаємовідносини за допомогою інструментів фінансового регулювання з метою фінансового забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, перерозподілу фінансових ресурсів серед учасників страхового ринку.

Поняття державного фінансового регулювання страхового ринку базується на наведеному означенні фінансового регулювання страхового ринку і потребує специфікації мети такого регулювання з погляду держави. **Державне фінансове регулювання страхового ринку** – це цілеспрямоване і послідовне застосування державою обов'язкових для виконання учасниками страхового ринку норм і правил, способів, форм і методів дії на економічні процеси, що мають місце на страховому ринку, на діяльність учасників страхового ринку та їх взаємовідносини за допомогою інструментів фінансового регулювання з метою фінансового забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, ефективного розподілу фінансових ресурсів серед учасників страхового ринку, поповнення бюджетів усіх рівнів, залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку, соціальних компенсацій, впливу на макроекономічну рівновагу, динамічного розвитку стра-

хового ринку й економіки країни загалом. Зміст державного фінансового регулювання страхового ринку полягає у накопиченні та розподілі фінансових ресурсів на мікро- і макрорівнях [6].

Крім того, необхідно розрізняти як прямі методи регулювання, тобто регулювання безпосередньо страхового ринку за допомогою введення нових норм і правил (приміром, нормативних показників концентрації і конкуренції на страховому ринку, умов і нормативів обов'язкового і загальнообов'язкового страхування тощо), так і непрямі методи регулювання, спрямовані на діяльність страховиків та інших учасників страхового ринку (приміром, нормативів формування та інвестування коштів страхових резервів).

Поняття «інструменти фінансового регулювання страхового ринку» розглядаються як більш ширше поняття, яке включає не лише фінансові інструменти, а й важелі, правила, методи, засоби або прийоми, норми і нормативи, що застосовує держава для динамічного розвитку страхового ринку, забезпечення пропорційності господарювання і забезпечення захисту майнових інтересів учасників страхового ринку, соціальних компенсацій. Наприклад, інструментами в такому розумінні можуть бути банківський відсоток, кредит, податок, цільові дотації тощо [1].

С.Л. Сухонос подає перелік методів державного регулювання ринку страхових послуг України з відповідними інструментами, серед яких:

- економічне адміністрування, інструментами якого є державна страхова організація, акредитація, контракт, тендер;

- інституційне регулювання, інструментами якого є ліцензія, реєстрація, умови страхування, нормативи, тарифи, ліміти, квоти, страхова сума, штрафи;

- стратегічне і тактичне планування, інструментами якого є програми, перспективні і поточні плани, прогнози;

- регулювання фінансової діяльності, інструментами якого є нормативи, ліміти, тарифи, податки, ставки, оподаткований дохід, пільги, штрафи, пеня, санкції, заборони;

- грошове-кредитне регулювання, інструментами якого є відсоткова ставка, курс, котирування, паритет, аукціон, номінал [4].

Фактичне застосування інструментів фінансового регулювання страхового ринку приводить до перерозподілу грошових коштів і фінансових ресурсів між учасниками страхового ринку.

Як свідчать результати досліджень Л.В. Шірінян, маємо систематизований перелік основних **інструментів фінансового регулювання страхового ринку**:

- 1) податки і відрахування до бюджетів різних рівнів;

- 2) платежі у фонди цільового призначення і резерви запобіжних заходів;

- 3) кредити;

- 4) податкові й інші стимули;

- 5) державні інвестиції, субсидії, дотації та цільова допомога;

- 6) штрафи і санкції, заборони, приписи;

- 7) квоти;

- 8) валютний курс;

- 9) нормативи платоспроможності;

- 10) нормативи інвестування коштів страхових резервів;

- 11) нормативи формування страхових резервів;

- 12) норматив витрат на ведення справи;

- 13) нормативи щодо перестраховування;

- 14) нормативні показники концентрації і конкуренції на страховому ринку;

- 15) нормативи конкурентоспроможності страхового ринку;

- 16) умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів на страховому ринку;

- 17) умови і принципи фінансування і кредитування;

- 18) тарифи страхування;

- 19) умови і нормативи обов'язкового і загальнообов'язкового страхування;

- 20) види фінансових продуктів і грошових документів у вигляді контракту, кредитної угоди, контракту лізингу та факторингу, депозитної угоди і вкладу, цінних паперів (акції, облигації, сертифікати) із зазначенням відсотків, дивідендів;

- 21) умови і правила страхування і мікрострахування;

- 22) норми капіталізації та норми статутного капіталу;

- 23) регламентація процедури банкрутства страхових компаній.

Враховуючи основні інструменти фінансового регулювання страхового ринку, можна перелічити основні інститути, що здійснюють фінансове регулювання страхового ринку.

По-перше, основними органами, що здійснюють фінансове регулювання страхового ринку, є Кабінет Міністрів України та Нацкомфінпослуг. Кабінет Міністрів України у своїх законах, визначає нормативи як перестраховування, так і певні вимоги до власного капіталу страхової компанії, правила формування страхових резервів, тарифи за обов'язковими видами страхування, визначає розмір плати за видачу ліцензії та ін. Нацкомфінпослуг – суб'єкт регулювання, який контролює виконання та дотримання всіх вимог, які зазначені в законах та нормативних документах КМУ. Для фінансового регулювання суб'єктів страхового ринку Нацкомфінпослуг використовує такі інструменти, як штрафи і санкції, зупинка або анулювання ліцензії, норми платежів у резерви попереджувальних заходів, перевірки, регламентація процедури банкрутства страховиків.

Крім того, регуляторами, що можуть здійснювати регулювання страхового ринку, є самоврядні об'єднання страховиків, такі як: Ліга страхових організацій, Українська федерація ubezpieчення, Моторне (транспортне) страхове бюро України, Авіаційне страхове бюро, Морське страхове бюро, Ядерний страховий пул. Вони використовують такі інструменти: платежі у фонди і резерви цільового призначення; норми платежів у резерви попереджувальних заходів (на рівні об'єднання).

Національний банк України також може впливати на страховиків, розмірами ставок на кредити, розмірами валютних курсів тощо.

Державна фіскальна служба, як суб'єкт регулювання страхового ринку, має свої інструменти, серед яких: податки і відрахування до бюджетів різних рівнів; штрафи і санкції, заборони, приписи; податкові й інші стимули

Але, звичайно, сама страхова компанія може регулювати себе за допомогою нормативів витрат на ведення справи за добровільними видами страхування; тарифів страхування за добровільними видами страхування; платежів у фонди і резерви цільового призначення [7].

Серед позитивних результатів державного регулювання розвитку сучасного національного страхового ринку можна назвати такі:

- суттєве розширення частки недержавної форми власності в страховій галузі;
- формування державно-приватного партнерства та розвиток ринкових відносин;
- формування національної системи іпотечного кредитування і розвиток ринків фінансових послуг (у т. ч. фондового ринку);
- збільшення кількості суб'єктів господарської діяльності й об'єктів страхування;
- збільшення кількості прибуткових підприємств;
- мобільність реагування на ризики глобальних кризових явищ в економіці;
- забезпечення поступового доступу іноземних страховиків-нерезидентів згідно з вимогами СОТ і залучення іноземного капіталу в страхову галузь;
- підвищення рівня платоспроможності страховиків;
- законодавчі зміни до чинних норм страхування, розробка нових правил аграрного й обов'язкового страхування;
- запровадження системи недержавного пенсійного забезпечення;
- зростання рівня капіталізації страховиків і страхових гарантій (деталізовано в розд. 2 монографії);
- зростання обсягів страхових послуг і внутрішнього перестрахування;
- поступове зростання доходів населення з тенденцією до подолання низького рівня платоспроможності;
- підвищення зацікавленості юридичних і фізичних осіб у захисті своїх майнових інтересів.

Висновки з даного дослідження. Страховий ринок України поки що не став фактором стабільності, його розвиток відстає від тенденцій світових страхових ринків. Аналіз свідчить, що стратегічні напрями державної політики у сфері страхування до цього часу не втілені повною мірою у життя [1]. Це переважно пов'язане з тим, що страхування є залежним від соціально-економічної ситуації в країні, рівня розвитку економіки, структури й ефектив-

ності ринку. Отже, існують проблеми державного регулювання, які стримують розвиток страхового ринку. Частина проблем обумовлена процесами саморегулювання і поведінкою самих страховиків, зокрема, страховий ринок характеризується недобросовісною конкуренцією у вигляді переманювання страховими компаніями клієнтів інших страхових компаній і обіцянка великих комісійних винагород страховим агентам. Однак існування можливостей таких дій з боку учасників страхування пов'язана з недосконалістю нормативно-правового врегулювання діяльності страхових посередників, яка є наслідком низької ефективності державного регулювання страхового ринку, оскільки названа проблема може бути розв'язана шляхом встановлення відповідальності за такі дії учасників на ринку і визначення професійної етики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кравченко Л.А. Державне фінансове регулювання економіки в умовах ринкової трансформації : автореф. дис. ... к.е.н. : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / Л.А. Кравченко. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2002. – 18 с.
2. Павлов Р.А. Організаційно-економічний механізм антикризового регулювання банківського сектора національної економіки: теоретичні аспекти та вдосконалення / Р.А. Павлов // Схід. – 2007. – № 2. – С. 39–41.
3. Сердюк І.Г. Державне регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання / І.Г. Сердюк // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 39–45.
4. Ткаченко Н.В. Державне регулювання страхової діяльності / Н.В. Ткаченко // Економіка і фінанси. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/.../109-30.pdf.
5. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями / [В. Федосов, В. Опарін, С. Львовичкін]. – К. : КНЕУ, 2002. – 387 с.
6. Шірінян Л.В. Понятійна сутність і теоретико-концептуальні засади фінансового регулювання страхового ринку / Л.В. Шірінян // Світ фінансів. – 2012. – № 1. – С. 129–138.
7. Шірінян Л.В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : [монографія] / Л.В. Шірінян. – К. : ЦУЛ, 2014. – 458 с.